

ДИФЕРЕНЦІАЛЬНИЙ ПІДХІД У ДОСЛІДЖЕННІ ПРОФЕСІЙНОГО САМОЗДІЙСНЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

МАТЕРІАЛИ

Всеукраїнської науково-практичної конференції
(24-25 березня 2022 р., м. Одеса, Україна)

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Державний заклад
ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ імені К. Д. УШИНСЬКОГО (м. Одеса)

КАФЕДРА ЗАГАЛЬНОЇ ТА ДИФЕРЕНЦІАЛЬНОЇ
ПСИХОЛОГІЇ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОГО
ФАКУЛЬТЕТУ

ДИФЕРЕНЦІАЛЬНИЙ ПІДХІД У ДОСЛІДЖЕННІ ПРОФЕСІЙНОГО САМОЗДІЙСНЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

МАТЕРІАЛИ

Всеукраїнської науково-практичної конференції
24-25 березня 2022 року

Одеса
ФОП Бєлий А.Є
2022

7. Фейдимен Р., Фрейджер Д. Личность. Теории. Упражнения. Эксперименты. СПб. : Прайм-ЕВРОЗНАК, 2002. 864 с.

УДК 159.9.316.6+130.3

ФЕНОМЕН ЖИТТЄВОЇ КРИЗИ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ: СОЦІОПСИХОЛОГІЧНА КАРТИНА СВІТУ

Борінштейн Є. Р.

доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності, Університет Ушинського

Скловський І. З.

доктор філософських наук, доцент кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Університет Ушинського

Дерьомкіна Т. М.

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти, Університет Ушинського

Анотація. *В роботі наведено практично-теоретичні аспекти явища життєвої кризи людини. Проаналізовано проблеми життєвої кризи в сучасному суспільстві з точки зору соціальної психології.*

Життєва криза відбувається у тому випадку, коли у людини порушується звичний перебіг життя і вона попадає в нові обставини, наприклад, змінюється місце проживання чи праці; людина втрачає близьких; виникають непорозуміння в сім'ї; екстрені, пікові ситуації і таке інше і, при цьому, особистість не зможе самостійно чи швидко знайти правильне рішення та вихід.

В перекладі з грецької мови, кризою називають – рішення, поворотний пункт, вихід. Життєвою кризою вважається період, протягом якого змінюється спосіб детермінації процесів розвитку, життєвий задум, траєкторія життєвого шляху.

Як справедливо зазначив Ф. Е. Василюк [1] людина стоїть перед обличчям подій, що охоплюють найважливіші життєві відношення, а воля виявляється безсилою. Саме тоді і виникає специфічна для цієї площини життєдіяльності критична ситуація – криза.

Процес пошуку виходу зі складного психологічного стану може тривати певний час, що приводить до серйозних та довготривалих переживань, депресивного стану, пошуку винних та формування «архетипу жертви».

Дослідження емпіричного матеріалу [1-3] доводять, що, як правило, появі «архетипу жертва» попереджують глибинні коріння і тягнуться такий стан з раннього неусвідомленого дитинства. Недолік любові до дітей, сварки та розлучення батьків, невірне дитяче тлумачення якихось вчинків дорослих формують хибні переконання, які дитина потім починає переносити в доросле життя. Наприклад, батько пішов з сім'ї. Особливо для дівчинки це означає наступне – він мене не любить, я в чомусь винна, Я – не заслуговую любові навіть власного батька, а значить і усіх чоловіків і т.д. Для такої дівчинки формуються стійкі установи жертви ще з дитинства, які перетягуються потім у доросле життя та призводять до того, що жінка не може влаштувати для себе нормальну і щасливу сім'ю. Вона просто не довіряє ні одному чоловікові і вважає себе не гідної чоловічого щирого кохання, оскільки ще в дитинстві її батько не зміг їй цього дати.

Невірне тлумачення, неусвідомлений травматичний досвід, почуття слабкості та безпомічності, які сильно затаїлися на рівні підсвідомості дитини мають великий вплив на стан людини у кризових станах та заважають тверезо оцінювати ситуацію та затягують, а, інколи, і не уможливають знаходження самостійно вірних рішень і потребують допомоги спеціалістів, які повинні ретельно дослідити причини кризового стану та дати професійні рекомендації щодо їх вирішення.

Наразі ми спостерігаємо щорічні зростання інтенсивності сучасного ритму життя та відповідні збільшення нервово – психологічних навантажень на особистостей. Кризові стани зменшують працездатність людей, що автоматично приводить до матеріальних втрат, а це, в свою чергу, автоматично приводить до появи депресивного стану та погіршення

здоров'я.

Тому важливим є розробка методик психологічної допомоги людині, соціальній групі, суспільству, що знаходяться у стані життєвої кризи, та проблема профілактики життєвої кризи, коли суспільство попереджає такий стан у людини завдяки своєчасним діям. Актуальність психологічної допомоги у вирішенні кризових станів людей є сучасним завданням практичної психології і предметом багатьох наукових досліджень. Це проблемне поле дуже багатозначне. Йому присвячені роботи: О. О. Байєра (життєві кризи особистості) [4]; В. М. Заїки (моделювання особистісних трансформацій при кризових станах особистості) [5]; С. Д. Максименка, Т. Б. Ільїної (вікові кризи) [6]; О. П. Саннікової, О. В. Кузнецової (проблеми адаптивності особистості) [7], Т. М. Титаренко (кризове психологічне консультування) [8]; Е. Фрома (людська деструктивність) [9] та багатьох інших.

Незважаючи на довготривалі дослідження предмету, в літературі немає однозначної думки щодо визначення даного терміну, його класифікації та авторитетних і однозначних методів подолання життєвої кризи.

Одностайні вчені в тому, що кризи можливо поділити на такі, що виникають завдяки зовнішнім чинникам та такі, що є суто психологічними, при цьому, психологічні мають градацію на нормативні, а саме – закономірні, вікові та інші та ненормативні [6; 10].

Життя людини складається з певних періодів, етапів чи стадій, завершення яких і перехід до інших уже містить певні ознаки кризи, оскільки, є момент виходу зі зручного і звиклого стану до невідомого. У віковому сенсі, наприклад, це закінчення школи, та вибір майбутнього – професії, місця проживання і таке інше. В сенсі особистого життя – крок утворення шлюбу, народження дитини, проблеми, пов'язані з розлученням. Всі ці моменти є кризовими для психічного стану людини. Вони важко переносяться та, як наслідок, можуть привести до психологічного злому особистості та хвороби фізичної чи, навіть, психічної.

Вікові кризи відносять до категорії нормативних або прогресивних [6; 10], оскільки, з ними зіштовхуються майже всі особистості.

До ненормативних криз відносять кризи ситуаційні – війна, руйнування, крадіжка майна, зрада, загибель домашньої тварини, а також до них відносяться криза розвитку й криза життя. Але, як ми бачимо у сьогоднішні, саме ненормативні кризи приводять до найтяжчих наслідків та саме при такої ситуації феномен життєвої кризи найважче перебороти та в цьому випадку життєву кризу складно не допустити профілактичними мірамаи. Можливо тільки послабити вплив життєвої кризи на стан людини в сучасному суспільстві. Ненормативні кризи пов'язані з особливостями людського існування й постійними змінами в житті людини, з деструктивною руйнуючою політикою декількох країн.

Аналіз літератури показує різні погляди на проблему щодо співвідношення кризового стану з загальною системою кризи особистості як такої.

Також не існує єдиної думки вченої спільноти по додержанню причино-наслідкового закону щодо психологічних переживань кризового стану індивідуумаи. Вчені не можуть знайти єдиних відповідей на питання чому різні суб'єкти так по - різному реагують на одні й ті самі обставини, а також – чому один і той самий суб'єкт в різні часи так по – різному реагує на одну й ту саму ситуацію. А саме глибинне розуміння цих фактів дасть можливість розробити алгоритми психологічної допомоги.

Так, деякі науковці відзначають вплив виключно несприятливих зовнішніх обставин, інші наголошують на накопиченні внутрішніх проблем. Проте, більшість переконана, що переживання зумовлені кризою, «лягають» на вже підготовлений ґрунт [3].

Таким чином, вирішення проблем феномену кризових станів людини є достатньо складним завданням. При цьому, в пріоритеті має бути пізнання глибинно-психологічної зумовленості переживання життєвої кризи суб'єктом та знаходження найвагоміших аргументів, що мають максимально допомогти суб'єкту вийти з кризового стану.

На думку М. І. Варій [6] життєві кризи особистості – це життєва фаза, коли людина знаходиться між минулою, теперішньою та майбутньою версією себе. Життя завжди готує кожному з нас все нові й нові випробування. Всі ми час від часу потрапляємо в такі життєві ситуації , які ніби

спеціально створені для того, щоб допомогти нам усвідомити щось важливе, що залишалось поза увагою у наших буднях. Наша головна задача в таких ситуаціях не зосереджуватися на питанні – чому саме на мене це все звалилося, за що це саме мені? А на питаннях – для чого мені надана дана ситуація, що вона мені показує і підказує, як мені правильно поступити в ці ситуації та яке прийняти рішення буде адекватним?

Людина кожен мить свого життя робить вибір і приймає рішення, від яких потім і складається її подальший життєвий шлях. Саме складні ситуації зумовлюють нас до розширення можливостей і саморозвитку. Абсолютно правильно поступають ті, хто в будь-якій кризовій ситуації знаходить позитивні моменти, вбачає урок для себе, робить правильні причини – наслідкові співвідношення, виявляє позитивний досвід і потім використовує його для того, щоб «не ставати на ті самі граблі». Саме в кризових ситуаціях проявляються морально-етичні цінності людини, вольові властивості особистості, вміння тверезо оцінювати ситуацію та приймати адекватні рішення.

Саме в цьому сенсі, на наш погляд і є «феномен життєвої кризи» – з одного боку, нібито «все погано» – життєві ускладнення, депресія, шок; але, з іншого боку – можливість проявити свою особистість, морально – етичні і вольові властивості індивідуума.

З нашої точки зору, феномен життєвої кризи дуже швидко трансформується в духовно-моральну кризу суспільства, що може привести до руйнації «Я» людини, кризовому стану всіх ланок суспільства. Тому важливим є соціопсихологічний стан особистості, її соціопсихологічна картина світу. Отже, та «злаякісна агресія» (Е. Фромм), яку в сучасному світі «випльовує» Російська Федерація, погрожує всьому світу, порушує соціопсихологічну картину світу особистості. Ми вважаємо необхідним у цієї ситуації: 1) докорінне змінне морально-етичного стану духу Російської Федерації (як показує практика Другої світової війни, можливо й примусове); 2) розробка теоретико-методологічного апарату дослідження життєвої кризи; 3) створення системи адаптивності особистості (частина чого вже створена [7; 11; 12]; 4) дослідження можливостей концептуального подолання

життєвої кризи сукупністю соціопсихологічних, соціокультурних, соціоекономічних засобів.

Литература

1. Василюк Ф. Е. *Психологія переживання*. Київ : Наукова думка, 1994. 200 с.
2. Бондаренко А. Ф. *Психологічна допомога: теорія і практика : навчальний посібник*. Київ : Укртехпрес, 1997. 216 с.
3. Зеер Э. Ф., Сыманюк Э.Э. *Кризисы профессионального становления личности*. *Психологический журнал*. 1997. № 6. С. 35-45.
4. Байер О. О. *Життєві кризи особистості: навчальний посібник*. Дніпропетровськ : Вид-во Дніпропетр. нац. ун-ту, 2010. 244 с.
5. Заїка В. М. *Типологічні моделі ініціювання особистісних трансформацій в умовах подолання кризових станів особистості: автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.01*. Луцьк, 2015. 20 с.
6. Максименко С. Д., Ільїна Т. Б. *До проблеми розробки освітньо-кваліфікаційних характеристик сучасного психолога*. *Практична психологія та соц. робота*. 1999. № 1. С. 2-6.
7. Санникова О. П., Кузнецова О. В. *Системний аналіз адаптивності личности*. Одеса: Изд-во ВМВ, 2017. 392 с.
8. Титаренко Т. М. *Кризове психологічне консультування: програма навч. курсу*. Київ : Міленіум, 2009. 64 с.
9. Фромм Э. *Анатомия человеческой деструктивности*. М. : Республика, 1994. 447 с.
10. Осипова А. А. *Справочник психолога по работе в кризисных ситуациях*. Ростов-на-Дону : Феникс, 2006. 315 с.
11. Орленко І. М. *Філософія соціальної дезадаптації особистості / Філософія: Підручник*. Одеса : Університет Ушинського, 2021. С. 372-293.
12. Borinshtein Y., Atamaniuk Z., Ortynska N. *Education: Dialogical Searchand Socio-Cultural Adaptation*. *Наука і освіта*. 2017. № 12. С. 140-145.